

ISSN 2544-9338

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE



RS Global

Scientific Edition

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE

2(14), February 2019

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss

Chief editor

Issakova Sabira

Professor, Doctor of Philology,
The Aktyubinsk regional state university of K. Zhubanov, Kazakhstan

Editorial board:

Kolesnikova Galina

Professor,
Taganrog Institute of Management and
Economics,
Russia

Utebaliyeva Gulnara

Doctor of Philological Science,
Al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan

Uzilevsky Gennady

Dr. of Science, Ph.D.,
Russian Academy of National Economy
under the President of the Russian
Federation

Krokhmal Nataliia

Professor, PhD in Philosophy,
National Pedagogical Dragomanov
University, Ukraine

Yarychev Nasrudi

Doctor of pedagogical sciences,
Candidate of philosophical sciences
Chechen state university
Grozny, Russia

Karimov Bakhtiyor

Professor, Doctor of Science,
Tashkent State Technical University named
after Abu Rayhon Beruniy, Uzbekistan

Sas Nataliia

Associate professor, Doctor of
Pedagogical Sciences,
Poltava National V. G. Korolenko
Pedagogical University, Ukraine

Mirza Natalya

Higher Doctorate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Karaganda
State University of E.A. Buketov, Kazakhstan

Mammadov Oruj

Ph.D. in Law,
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of
Azerbaijan

Paramonova Svetlana

Ph.D. in Criminal Law,
Marie Curie Scholar / Senior Researcher
at Zagreb University, Law Faculty,
Croatia

Mazbayev Ordenbek

Doctor of Geographical Sciences,
Professor of Tourism,
Eurasian National University named after
L.N. Gumilev, Kazakhstan

Orehowskyi Wadym

Doctor of historical sciences,
Chernivtsi Trade-Economic Institute
Kyiv National Trade and Economic University,
Ukraine

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +48 226 0 227 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ijitss
OCLC Number: 1036501433
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CONTENTS

LEGAL AND POLITICAL SCIENCE

Костенко Олексій Володимирович

СУЧАСНА ПРАВОВА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН СФЕРИ ЕЛЕКТРОННИХ
ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ..... 3

PEDAGOGY

Begalina Dilbar Bostandykovna, Kospanova Anel Erjanovna

ГЕНДЕРЛІК САЯСАТ ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ҚАЛАЙ ӨЗГЕРТЕДІ?..... 8

PHILOLOGY

Foziljon Shukurov

THE RELATIONSHIP OF THE HISTORICAL PERSONALITY AND HERO OF THE
ARTWORK OF CLASSICAL LITERATURE (ON EXAMPLE OF THE CREATIVITY OF
BISOTY SAMARKANDY)..... 14

Muso Yuldashev

DESCRIPTION OF LEXICAL SEMANTIC GROUPS OF EXPOUNDING SEMANTICS
(ON THE MATERIAL OF THE UZBEK LANGUAGE WITH RUSSIAN EQUIVALENTS)... 19

Zakhra Begmatova, Sadullayeva Nodira, Usmonova Nasiba

THE SCHOOLS OF ARABIC LEXICOGRAPHY..... 22

LEGAL AND POLITICAL SCIENCE

СУЧАСНА ПРАВОВА МОДЕЛЬ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН СФЕРИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Костенко Олексій Володимирович, аспірант,

Україна, Київ, Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6368

ARTICLE INFO

Received 16 December 2018

Accepted 18 February 2019

Published 28 February 2019

KEYWORDS

electronic trust services,
legal model,
digital signatures,
cross-border mode.

ABSTRACT

Legal relationships in the field of electronic trust services and digital signatures are regulated by the norms of international and national legislation, which provide a broad range of legal rights and obligations of legal entities in general. However, there are many areas of legal relations that are actually carried out by actors, but they are not regulated or insufficiently regulated by law. Thus, today the procedures for cross-border recognition of digital signatures certificates and electronic trust services are not regulated. It is social relations that arise during these procedures and processes that are subject to legal regulation, first of all, in the legislation of Ukraine.

Taking into account the aforementioned objective of this article, there is a scientific analysis of the social relations existing in Ukraine in the field of digital signatures and electronic trust services, the development of proposals for the creation of a modern model of legal regulation of the operation of this sphere in a cross-border mode.

The development of legislation and the introduction of the proposed new model of public relations will enable the application of modern rules of law for the recognition of foreign digital signature certificates and electronic trust services in a cross-border mode..

Citation: Костенко О. В. (2019) Suchasna Pravova Model Suspilnykh Vidnosyn Sfery Elektronnykh Dovirchych Posluh v Ukraini. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6368

Copyright: © 2019 Костенко О. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Основою прогресу людства є прогрес і безперервність економічного і соціального розвитку. Сучасні суспільні відносини невід'ємно пов'язані з використанням інформації та базуються на надзвичайно широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологій Інтернету речей, електронної комерції, електронного банкінгу, електронного документообігу тощо. Зазначені відносини поділяються на багато сфер, які регулюються правом або підлягають такому регулюванню. Однією з таких сфер є суспільні відносини, що виникають під час інформаційних процесів створення, використання, розповсюдження і споживання електронних довірчих послуг та цифрових підписів у транскордонному режимі.

Правовідносини в сфері електронних довірчих послуг та цифрового підпису регулюються нормами міжнародного та національних законодавств, які забезпечують в цілому широкий спектр юридичних прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Однак, існує багато напрямків правовідносин, які фактично здійснюються суб'єктами, але вони неврегульовані або

недостатньо врегульовані нормами права. Так, на сьогодні неврегульованими є процедури транскордонного визнання сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг. Саме суспільні відносини, що виникають під час цих процедур та процесів, підлягають правовому регулюванню, перш за все, у законодавстві України.

Зважаючи на вище зазначене метою даної статті є науковий аналіз суспільних відносин, що склалися в Україні в сфері використання цифрових підписів та електронних довірчих послуг, розробка пропозицій щодо створення сучасної моделі правового регулювання функціонування даної сфери у транскордонному режимі.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження за даним напрямком є досить обмеженими і в переважній більшості стосуються розробки та запровадження технічних або технічно-юридичних норм регулювання окремих локальних проблем. Натомість проблема правового визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг в Україні комплексно не досліджувалась.

На сьогодні світова загальна соціальна модель сфери цифрового підпису та електронних довірчих послуг функціонує одночасно на двох рівнях: міжнародному та національному[1]. На міжнародному рівні правова регуляція здійснюється Типовими законами ЮНСІТРАЛ. На національному рівні регуляція забезпечується законодавством, яке створювалося на основі міжнародних Типових законодавчих актів з урахуванням особливостей національних юрисдикцій. Так, суб'єкти суспільних відносин створюють цифрові підписи і використовують їх для укладання угод, отримання електронних сервісів і електронних довірчих послуг. Для забезпечення процедур та процесів транскордонного визнання суб'єкти, як користувачі сертифікатів іноземних цифрових підписів та електронних довірчих послуг, застосовують механізми використання іноземних цифрових підписів та електронних довірчих послуг на принципах: «за умови згоди сторін», визнання за міждержавними угодами або міждержавними спеціалізованими актами.

Основною проблемою такої соціальної моделі є відсутність довіри до інформаційно-комунікаційних технологій взагалі, і зокрема, в частині здійснення суспільних відносин із застосуванням технологій цифрового підпису. У більшості випадків громадяни не можуть використати свої цифрові підписи для отримання електронних послуг в іншій державі, оскільки національні системи цифрового підпису іноземні сертифікати не визнають. Це призводить до того, що суб'єкти сфери електронних довірчих послуг не мають можливості ознайомитися або перевірити інформацію, яка міститься в іноземних сертифікатах цифрових підписів. Крім того, відсутність загальної унормованої системи транскордонного використання цифрових підписів та суттєві відмінності різних юрисдикцій ускладнюють використання їх у якості доказів в ході судового розгляду в інших державах, оскільки саме національне законодавство визначає умови надання юридичної сили електронним довірчим послугам. Також суттєво ускладнена кореляція між національними нормами, які визначають основні положення та дефініції у даній сфері.

В цілому відсутність загальної основи для безпечної електронної взаємодії між підприємствами, громадянами та державними органами викликає недовіру до державних і приватних електронних довірчих послуг, електронного бізнесу та електронної торгівлі, тим самим суттєво зменшуючи їх ефективність та попит.

В Україні створена і функціонує автономна, вертикально інтегрована система правовідносин, що регулює суспільні відносини, які виникають між фізичним, юридичними особами та державою під час створення, отримання, використання, зберігання та знищення цифрових підписів та електронних довірчих послуг. Суспільні відносини в галузі вітчизняної інфраструктури відкритого ключа мають чітку ієрархічну правову структуру, на вершині якої стоїть Закон України «Про електронні довірчі послуги». Закон визначає суб'єкти, які мають права та обов'язки в даній сфері, які закріплюються низкою нормативно-правових актів, а саме: постановами Кабінету Міністрів України, відомчими наказами та розпорядженнями. На основі нормативно-правових актів створено Центральний засвідчувальний орган Міністерства юстиції України, 24 Акредитовані та 8 зареєстрованих державних та приватних центрів сертифікації ключів, Засвідчувальний та Акредитований центри Національного банку України. Понад п'яти мільйонів фізичних та юридичних осіб під час взаємовідносин використовують цифрові підписи в системах електронного документообігу, фінансовій, господарській та інших видах діяльності [2]. В той же час, використання іноземних довірчих послуг та визнання іноземних

сертифікатів цифрових підписів в Україні реалізується виключно в комерційній сфері за згодою і на умовах сторін, учасників комерційних угод. Правове регулювання відносин пов'язаних із визнанням в Україні іноземних цифрових сертифікатів та цифрових довірчих послуг наразі законодавством регулюється формально.

За аналогією Моделі OSI (EMBBC) діючу правову модель регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг можливо поділити на три рівні.

Перший рівень даної правової моделі забезпечує взаємодію між підписувачами - фізичними та юридичними особами під час використання цифрових підписів та електронних довірчих послуг. На цьому рівні встановлюються їх права та обов'язки.

Другий рівень моделі призначений для правового регулювання діяльності постачальників послуг цифрового підпису та електронних довірчих послуг.

Третій рівень моделі забезпечує правову регуляцію діяльності органів державної влади та Національного банку України в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг. Правову регуляцію здійснює Міністерство юстиції України, а технічну Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Рис 1).

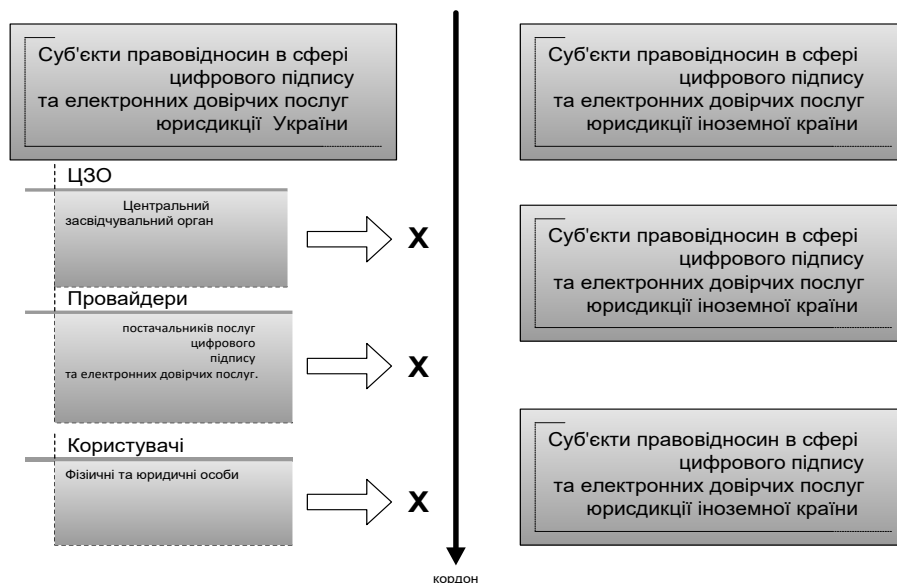


Рис 1. Діюча модель суспільних відносин

На сьогодні функціонуюча модель суспільних відносин не вирішує важливі проблеми: відсутності єдиного правового регулювання порядків та процедур транскордонного визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг, а також єдиного глосарію правових норм та дефініцій в галузі цифрового підпису різних юрисдикцій;

неможливості практичного застосування доктринального тлумачення міжнародного права в галузі цифрового підпису стосовно визнання електронних довірчих послуг тільки за умови участі третьої сторони, яка надає електронні довірчі послуги або здійснює їх верифікацію;

застосування одночасно двох рівнів довіри визнання іноземних сертифікатів цифрових підписів та електронних довірчих послуг: за принципом «згоди сторін» та за умови їх верифікації третьою стороною, як незалежного суб'єкту правовідносин у сфері цифрового підпису;

спрямованості законодавства України в напрямку інтеграції виключно в законодавче поле Європейського Союзу та ігнорування регуляторного наближення до законодавств інших країн світу [3];

невизначеності юридичної відповідальності за порушення прав і обов'язків суб'єктів, визначених Законом України «Про електронні довірчі послуги»[4].

Діюча трирівнева правова модель регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису на сьогодні не забезпечує в повному обсязі правовідносини між громадянами, юридичними особами, органами державної влади, іноземними суб'єктами права. Фактично склалися передумови створення нової унікальної моделі правового та технічно-юридичного регулювання вітчизняної інфраструктури відкритого ключа [5], яка не тільки усуне недоліки

але й забезпечить швидку та надійну процедуру визнання національних та іноземних електронних довірчих послуг у транскордонному режимі.

З урахуванням зазначеного вище діючу правову модель доцільно реформувати на першому, другому та третьому рівні, а також доповнити окремим четвертим рівнем та ввести в законодавство нові норми, дефініції та суб'єкти, тобто застосувати більш сучасну правову модель.

Так, суспільні взаємовідносини, що виникають між суб'єктами першого рівня моделі потребують доповнення імперативними нормами матеріального права, які б носили заохочувальний характер, а саме встановлювали загальнообов'язкові форми юридичної відповідальності за порушення громадянами та юридичними особами зобов'язань встановлених Законом України «Про електронні довірчі послуги».

Взаємовідносини, що виникають між суб'єктами другого рівня моделі також потребують урегулювання в частині доповнення норм юридичної відповідальності за порушення прав та обов'язків кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг.

Третій рівень моделі повинен забезпечувати правову регуляцію діяльності органів державної влади в сфері цифрового підпису та цифрових довірчих послуг, в частині забезпечення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування електронними атрибутами повноважень по посаді - кваліфікованими цифровими підписами загальнодержавного зразка.

Новий, четвертий рівень моделі має за мету створити правові умови взаємодії та довіри між суб'єктами сфери цифрового підпису та електронних довірчих послуг не тільки в національному правовому полі, але й з відповідними суб'єктами іноземних юрисдикцій, тобто, у транскордонному режимі. Юридичні механізми четвертого рівня моделі повинні забезпечити надійні процедури визнання іноземних цифрових підписів та довірчих послуг, визнання або підтвердження достовірності процедур ідентифікації підписувачів/надавачів цифрового підпису, стати правовим і технічним шлюзом в межах України, а також між юрисдикціями та технологіями різних країн та українським законодавством (Рис 2).

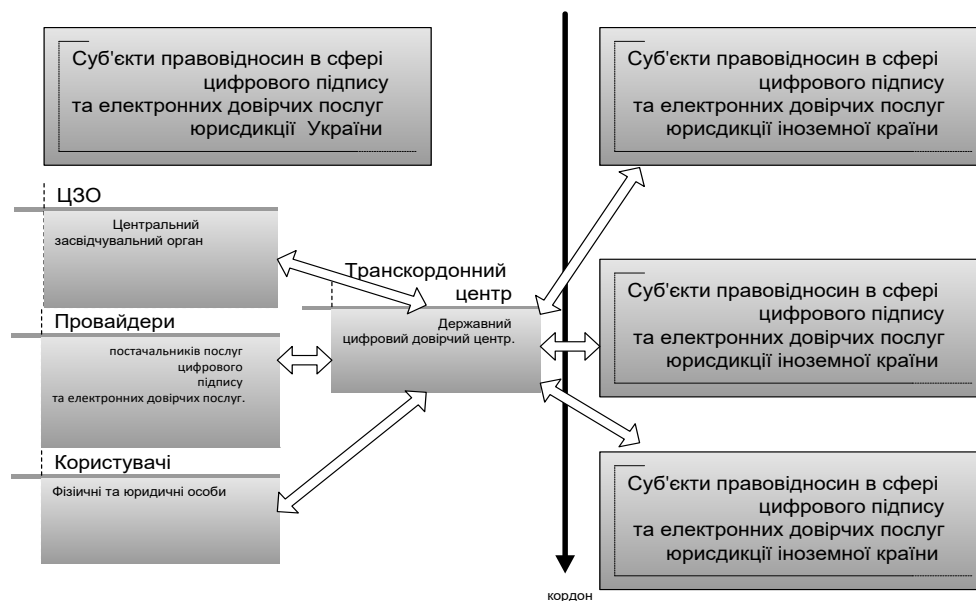


Рис.2 Сучасна модель суспільних відносин

Забезпечення надійної взаємодії суб'єктів послуг цифрового підпису не тільки в національному правовому полі, але й з суб'єктами іноземних юрисдикцій, тобто, в транскордонному режимі доцільно здійснювати шляхом створення державного цифрового довірчого центру. Державний цифровий довірчий центр має координувати діяльність органів державної влади, надавачів довірчих послуг та користувачів довірчих послуг в напрямку транскордонної взаємодії між закордонними користувачами та надавачами довірчих послуг щодо забезпечення правових механізмів визнання іноземних цифрових сертифікатів, саме забезпечувати надійні процедури верифікації та виступати третьою довірчою стороною у

взаємовідносинах між Україною та іноземними країнами та союзами країн у будь-яких взаємовідносинах в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг.

Сучасна модель суспільних відносин функціонуватиме наступним чином. Будь-який суб'єкт відносин, під час використання цифрового підпису та електронних довірчих послуг отримає вільний інформаційний доступ до даних будь-якого сертифіката цифрового підпису в Україні та іноземного сертифіката країни з якою державний цифровий довірчий центр матиме відносини, встановлені законом. Державний цифровий довірчий центр від імені держави України виступатиме гарантом надійності та довіри будь-яких цифрових підписів, створених відповідно до законодавства.

У разі практичної реалізації запропонованої правової моделі регулювання суспільних відносин в сфері цифрового підпису, електронних довірчих послуг, тому числі і в транскордонному режимі, можливо очікувати наступні позитивні досягнення:

поліпшення довіри у суспільних відносинах до сфери електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, особливо під час здійснення транскордонної взаємодії між Україною та країнами світу;

створення державної третьої довірчої сторони суттєво сприятиме поліпшенню бізнесу в Україні, активізує електронну транскордонну торгівлю та інші транскордонні електронні сервіси;

запровадження відповідальності за порушення в сфері цифрового підпису та довірчих послуг призведе до поліпшення правової гігієни та зменшення ризиків скоєння правопорушень із використанням цифрового підпису серед суб'єктів сфери цифрового підпису, що сприятиме росту довіри у населення до інформаційних технологій і цифрових послуг, поширенню використання цифрового підпису як надійного засобу електронної ідентифікації особи під час електронної взаємодії з державою;

забезпечення цифровізації органів державної служби та органів місцевого самоврядування, що стане основою державного електронного документообігу, шляхом надання посадовій особі органу державного управління надійного засобу електронної ідентифікації - державного кваліфікованого цифрового підпису з зафіксованими в сертифікаті відповідними повноваженнями, правами та обов'язками.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати наступне. Діючи в Україні модель суспільних відносин в сфері цифрового підпису та електронних довірчих послуг має суттєві недоліки, що ускладнює інтеграцію нашої держави в світ транскордонних цифрових довірчих послуг і значно обмежує економічний потенціал країни в цілому. Розвиток законодавства і запровадження запропонованої нової моделі суспільних відносин надасть можливість застосовувати сучасні норми права для визнання іноземних сертифікатів цифрового підпису та електронних довірчих послуг в транскордонному режимі. Запровадження механізму державної верифікації електронних довірчих послуг сприятиме підвищенню рівня суспільної довіри до інформаційно-комунікаційних технологій, доступності для населення і бізнесу цифрових підписів, електронних довірчих послуг, он-лайн послуг та електронних транзакцій, які здійснюються з використанням мережі Інтернет як на внутрішньому ринку так і у транскордонному режимі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко О. В. Правове регулювання транскордонного визнання сертифікатів електронних підписів та електронних довірчих послуг в міжнародному законодавстві.//О. В. Костенко.//Фаховий збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права». – 2018. – С. 130–139.
2. Костенко О.В. Проблеми правового регулювання визнання іноземних електронних довірчих послуг в Україні. /О.В.Костенко/ Науковий вісник Ужгородського національного університету № 51. - 2018. – С. 192–198.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчинена 21 березня 2014 року та 27 червня 2014 року в м. Брюсселі (ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року із заявою / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 24.12.2018).
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII/ Верховна Рада України. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення 18.06.2018).
5. Горбенко Ю. І. Інфраструктури відкритих ключів. Електронний цифровий підпис. Теорія та практика: моногр. / Ю. І. Горбенко, І. Д. Горбенко; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т радіоелектроніки, ЗАТ "Ін-т інформ. технологій". – Харків : Форт, 2010. – С.608.

PEDAGOGY

ГЕНДЕРЛІК САЯСАТ ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ҚАЛАЙ ӨЗГЕРТЕДІ?

Begalina Dilbar Bostandykovna, Nazarbayev Intellectual School of Chemistry and Biology, teacher
Kospanova Anel Erjanovna, Nazarbayev Intellectual School of Chemistry and Biology, student

Petropavlovsk, Kazakhstan

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6369

ARTICLE INFO

Received 22 December 2018

Accepted 17 February 2019

Published 28 February 2019

KEYWORDS

gender policy,
Kazakhstan,
development,
women,
gender,
globalization,
society,
government,
individuals,
gender roles.

ABSTRACT

It is vitally important to establish the gender policy and use the knowledge and strength of women in solving economic questions of Kazakhstan for avoiding the danger of globalization, demographic imbalance, social unsteadiness, crisis of values of the civilization and so on.

The project aims to show that introduction of gender policy on the proper level changes the consciousness of society and brings the profit to the development of Kazakhstan. In order to achieve this goal the meaning of the 'gender policy' and 'gender' was uncovered; the questionnaire and interview with an expert were held. You can find clear definition of the role of women in the modern life and the comparison of statistical index of gender policy in Kazakhstan with 30 developed countries of the world. All materials were systematized and the ways of solving these problems were suggested. The main features of gender policy in Kazakhstan and efficient ways of development of the equality of both genders are covered throughout the work.

Citation: Begalina Dilbar Bostandykovna, Kospanova Anel Erjanovna. (2019) Genderlik Saiasat Qoғamdyq Sanany Qalai Ózgerledi? *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6369

Copyright: © 2019 **Begalina Dilbar Bostandykovna, Kospanova Anel Erjanovna**. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Зерттеуіміздің **өзектілігі** жаһандану заманының қауіп-қатерлерінің алдын алу үшін елімізде гендерлік теңдікті қажетті деңгейде орнатып, әйел адамдардың білімі мен күшін Қазақстанның саяси және экономикалық мәселелерін шешуде толыққанды қолдануын анықтау болып табылады. Қазіргі жаһандану мен жаңа цифрлік технологиялар кезеңінде адам дамуының басты өлшемі оның жыныстық, нәсілдік немесе этностық белгілері емес, кәсіби кұзіреті, жауапкершілігі мен шығармашылық әлеуеті.

Зерттеуіміздің **мақсаты** – гендерлік саясаттың қажетті деңгейде жүргізілуі қоғамдық сананы өзгертіп, Қазақстанның өркендеп дамуына пайда әкелетінін көрсету.

Гендер мәселесін зерттеген ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып зерттеудің теориялық негіздерін қарастырдық. Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағдарламалары мен өзге де заңнамалық актілеріне сараптама жасалып, елімізде гендерлік саясаттың құқықтық негізі жасалғанын анықтадық. БАҚ құралдарынан алынған ақпаратты өңдеу барысында анықталған проблемалар – әйелдердің көпшілігінің өз құқықтарын толық білмеуі, олардың гендерлік және құқықтық сауатсыздығы. Бұл мәселе сауалнама және құрылымдалмаған сұхбат жүргізу барысында да дәлелденді.

Қазақстан үкіметі әйел адамдардың өмірдің барлық салаларына белсенді қатысуына жағдайлар жасауда. Қазақстанда жүргізіліп жатқан гендерлік саясат нәзік жандарға ерлермен қатар ел өміріне тікелей қатысуға көп мүмкіншіліктер жасайды. Елбасының айтуынша: «Біздің гендерлік теңдік, экономикалық және саяси өмірге әйелдердің қатысуын кеңейту. Бұл мәселе бойынша біз Еуроодақтың 14 мемлекетін басып озып, әлемнің ең дамыған 50 елінің қатарына кірдік»[1].

Дегенмен, гендерлік саясат туралы теріс түсініктердің де қалыптасуы да күннен күнге ұлғаяуда. Бұл зерттеу жұмысы осы қоғамдық мәселені негізге алып, қоғамдық сананы жақсы жаққа өзгертуге бағытталады.

Гендер – негізі анатомиялық жыныста құрылған, уақыт өте келе қоғам талабына сай өзгеріп отыратын әлеуметтік жыныс. **"Gender"** сөзі ағылшын тілінен аударғанда жыныс (еркек, әйел) дегенді білдіреді. Ол ерлер мен әйелдердің мінез-құлқын, олардың арасындағы әлеуметтік қарым-қатынасты, олардың әлеуметтік және мәдени нормалары мен рөлдерінің айқындайтын ұғым. Оның негізгі тұжырымдамасы гендер мен жыныс ұғымдары арасындағы айырмашылықта болып табылады. Бұл айырмашылықты алғаш рет 1968 жылы американдық психоаналитик Роберт Столлер өзінің «Жыныс және гендер» деген еңбегінде көрсеткен [2].

Гендерлік мәселелерді зерттеуде Д. Уильям, Р. Столлер, Дж. Скотт, Т. Л. Лабутина, И. А. Школьников, Л. П. Репина сынды шетелдік ғалымдардың еңбегі зор. Қазақстанда да гендерлік саясат мәселесін зерттеп, өзінің ғылыми еңбектерін арнаған ғалымдар көп. Соның ішінде Б. Х. Хасанов, Г. Г. Соловьева, С. Шакирова, М. А. Өскембаева, Н. Шеденова, К.А.Тохтыбаева, Б. Қылышбаева сынды ғалымдар еліміздегі гендерлік ілімнің дамуына үлкен үлес қосты.

Гендерлік саясат - қоғамдық өмірдің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің теңдігіне қол жеткізуге бағытталған мемлекеттік және қоғамдық қызмет [3].

Қазақстанда гендерлік саясатпен ҚР Президентінің жанындағы Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссия белсенді айналысады. Қазақстан қатысатын гендерлік теңдік мәселелері жөніндегі келісім-шарттар тізімі: Әйелдердің жағдайын жақсарту жөніндегі Пекин тұғырнамасы (1995 ж.); БҰҰ Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясы (1998 ж.); Әйелдердің саяси құқықтары туралы конвенция (2000 ж.); Тұрмыс құрған әйелдердің азаматтығы туралы конвенция (2000 ж.); ДЕҰ-ның 1951 жылғы № 100 ерлер мен әйелдердің тең құндылықты еңбекке тең сыйақы алуы туралы конвенциясы (2000 ж.); Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясының Факультативтік хаттамасы (2001 ж.).

2003 жылдың 27 қарашасында ҚР-ның гендерлік саясатының Тұжырымдамасы бекітілді. Бұл құжатта саяси өмірге әйел мен ердің теңқұқылы қатысуы; әйелдер дискриминациясына қарсы күрес; тең дәрежеде кәсіпкерлікті дамыту; әйелдердің экономикалық тәуелсіздігін қамтамасыз ету; қызметтегі теңдік; отбасыда тең және екі жақ үшін қолайлы жағдай жасау мәселелері қарастырылады [3].

Осы Тұжырымдамаға сай ҚР-ның 2006-2016 жылдарға арналған гендерлік теңдік Стратегиясы қабылданды. Стратегияда мемлекеттің гендерлік саясатын іске асыруға бағытталған міндеттерді отбасылық құндылықтармен байланыста қарастырған [4].

Көптеген заңнамалық құжаттардың қабылданғанына қарамастан әлі күнге дейін жыныстар арасындағы теңгерімсіздіктің бар екенін статистикалық мәліметтер дәлелдейді. ҚР статистика жөніндегі Агенттігінің мәліметтері бойынша, еліміздегі әйелдердің айлық жалақысы ерлердің жалақысымен салыстырғанда орта есеппен 1,6 есе аз екен. Оның ішінде қаржы саласында – 1,8 есе, қонақ үй-мейрамхана бизнесінде және өнеркәсіпте – 1,5 есе аз болып келеді. Мұндай теңгерімсіз қатынастың бір себебі белгілі бір дәрежеде әйелдердің жалақысы төмен салаларда жұмыс істеуі болып табылады. Мысалы, білім беру саласында 75,3%, денсаулық сақтау мен әлеуметтік қызмет көрсету саласында 79,2%, қонақ үйлер мен мейрамхана бизнесінде 68,8% республикамыздың нәзік жандары көбірек жұмыс істейтіндігі дәлелденген. Ер адамдар болса, керісінше негізінен жалақысы жоғары – мемлекеттік басқару салаларында 77,4%, құрылыс саласында 82,7%, өндірісте 69,1%, қуат, газ және суды өндіру мен тарату саласында 60,8% көбірек қызмет етеді. Жоғарыда аталып өткен салалар жаһандану заманының негізгі талаптарына жауап бере алатын салалар болып табылады. Дегенмен біз елімізде әйелдердің белсенділігі мүлде нашар күйде деп айта алмаймыз. Қазақстан Президенті жанындағы Отбасы істері және гендерлік саясат жөніндегі ұлттық комиссияның мәліметтеріне қарағанда, бүгінде елімізде 3,5 миллионнан астам әйелдер кәсіпкерлік салада қызмет етіп

жүр[5]. Елімізде әйел кәсіпкерлер санының көбеюін ҚР Іскер Әйелдер Ассоциациясының Президенті Р.Б. Сарсембаева болашақтағы дамудың кепілі деп белгілеген. Оның 2004 жылы жарық көрген «Қазақстан қоғамының нарықтық трансформациясы: гендерлік анализдің тәжірибесі» еңбегінде әйел адам іскерлігі мен қоғамдағы белсенділігінің келесі артықшылықтары көрсетілген: олар өз амбицияларын жасырын ұстайды, стратегиялар ойластыруда жауапкершіліктері көбірек, қаражат жағдайларында ұқыпты, адамдармен тез тіл табысады, өз интуицияларына жиі жүгінеді, ерлерге қарағанда әлеуметтік жауапкершіліктері жоғары [6]. Бүгінгі күні елімізде Раушан Сәрсембаеваның басшылығымен «Іскер әйелдер Ассоциациясы», Розлана Таукина мен Тамара Калееваның жетекшілігімен құқыққорғаушы журналистік ұйымдар, Гүлсара Тіленшиева құрған әйелдердің ақпараттық алматылық орталығы, «Аруана» атты әйелдер клубы, Мұсылман әйелдерінің Лигасы, «Аналар кеңесі» еңбек етуде.

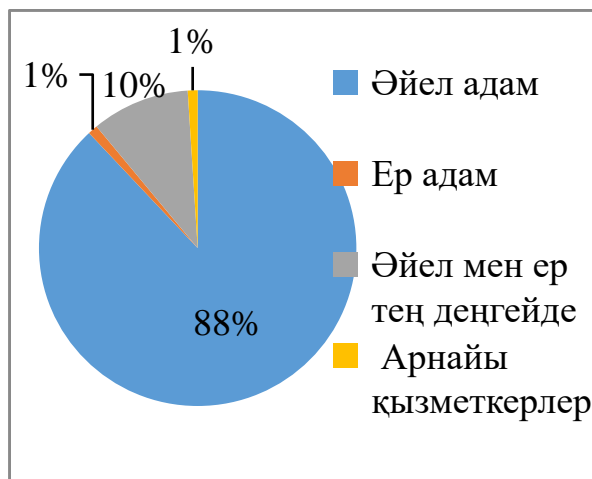
Қазақстан қоғамының қалыптасқан гендерлік түсінігі

Зерттеу жұмысының басты сұрағына жауап табу мақсатында ең алдымен әлеуметтік сауалнама жүргізілді. Сауалнама қоғамның гендерлік білімін тексеру үшін қажетті 7 жабық сұрақтан құралды. Сауалнамаға қатысушылар жыныс бойынша ер мен әйел, жас бойынша 14-30 жас, 31-49 жас, 50-ден жоғары, ұлты бойынша қазақ, орыс, өзге топтарға жіктеліп, әрбір топ жеке зерттеледі. Барлығы- 158 қатысушы.

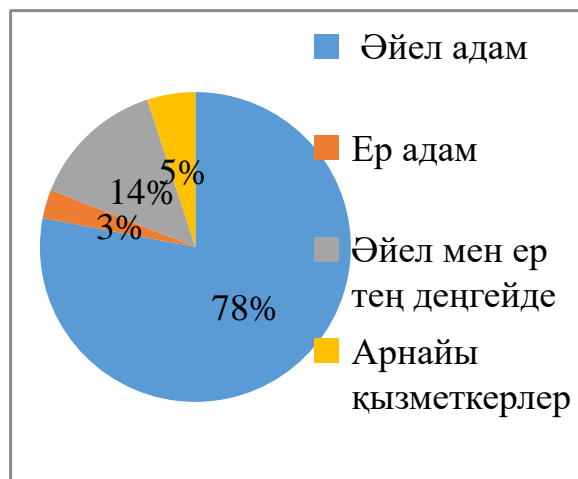
*Зерттеу қорытындысы:*сауалнама сұрақтарының ішінде «Үй еңбегімен – үй шаруашылығын ұстап-күту жөніндегі ақысы төленбейтін қызмет (үй жинау, кір жуу, тамақ дайындау және т.б.) негізінен кім айналысу керек?» деген сұраққа респонденттердің көпшілігі - «әйел адамдар» деп жауап берді (1-2 суреттер). Бұл үй еңбегімен негізінен әйел адамдардың айналысуы біздің қоғамда қалыптасқан үйреншікті жайт және үй ішілік міндеттердің тең бөлінбеуі әйелдерді кемсіту нысандарының бірі болып табылатынын екіншісі біле бермейтіндігін көрсетеді.

Үй еңбегімен – үй шаруашылығын ұстап-күту жөніндегі ақысы төленбейтін қызмет негізінен кім айналысу керек?

Жынысы бойынша.



сурет.1. Ерлер



сурет.2. Әйелдер

Сауалнамамыздың негізгі сұрақтарының бірі – «Гендерлік саясат бойынша әйел адамдар барлық салаларда ерлермен бірдей күшке ие бола ала ма? – деген сұраққа жауап беру кезінде де қатысушылардың гендерлік сауатсыздығы байқалды. Көпшілік қауым гендер мен жыныс ұғымдарын айыра алмайды. Гендерлік теңдікті орнатуды әйел мен ер адамдардың мүмкіндіктері мен құқықтарының теңдігі ретінде емес, олардың табиғи жаратылыстық күштерінің тең болуы ретінде түсінеді, бірақ олар әйел мен ер ешқашан теңесе алмайтын мүмкіндіктердің болатынын ұмытып кетеді. Мысалы, ер адам табиғатынан зор физикалық күшке ие, сондықтан ол ауыр дене күшін қажет ететін жұмыстарды жақсы атқарады, ал әйел адамға табиғатынан нәзіктік пен ана махаббаты беріледі. Сол себепті гендерлік теңдік күштер теңдігі емес, қоғамдық сана осы айырмашылықты толық ұғынуы қажет.

Мәселені толыққанды дәлелдеу үшін БАҚ-қа контент-анализ жасалды. БАҚ құралдарынан алынған ақпаратты өңдеу барысында анықталған проблемалар – әйелдердің көпшілігінің өз құқықтарын толық білмеуі, олардың гендерлік және құқықтық сауатсыздығы.

Бұл мәселе сауалнама және құрылымдалмаған сұхбат жүргізу барысында да дәлелденді. Сауалнамадан алынған деректердің дәлдігін жетілдіру үшін экспертпен құрылымданбаған сұхбат жүргізілді. Сұхбат СҚО-ның «Аналар кеңесі» ұйымының басшысы, "ТОМИРИС" гендерлік білім орталығының төрағасы, Петропавл қаласының «Қалалық гендерлік клубы» әлеуметтік жобасының жетекшісі Смаилова Күлімкөз Қайырбайқызымен жүргізілді. Сұхбаттың шынайылығын дәлелдеу мақсатында сұхбат берушінің рұқсаты арқылы сұхбат аудио жазбаға жазылып, суретке түсірілді.

Жүргізілген зерттеулерден келесі қорытындыға келдік, гендерлік саясатты нәтижелі жүргізу үшін қоғамның гендерлік теңдік туралы сауаттылығын арттыру қажет.

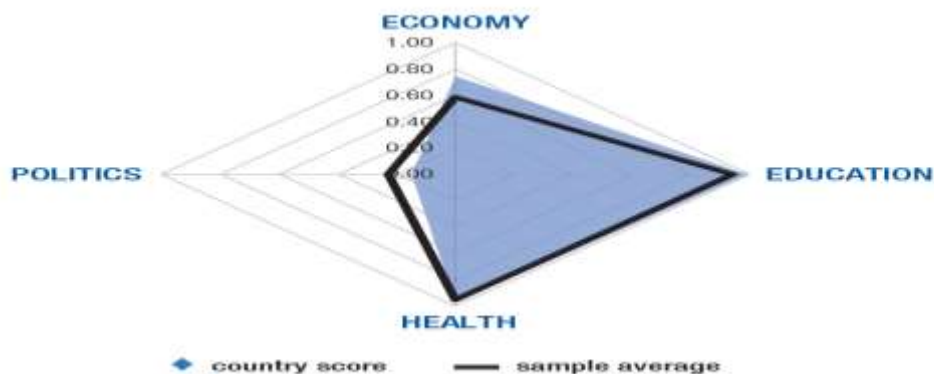
Әлемдік гендерлік индекс кестесіндегі Қазақстан. Қазіргі таңда әлемдегі гендерлік саясатқа баға беру үшін әлемдік гендерлік индекс қолданылады. Әр елдегі гендерлік теңдікті негізгі 4 критикалық салалардағы жетістіктер бойынша бағалайды[7]. Олар:

- Экономикалық саладағы қатысу мен мүмкіндіктер (ер мен әйелдің жалақысының қатынасы, шешім қабылдауға қатысуы, жоғары дәрежедегі жұмыспен қамтамасыз етілуі);
- Білім беру саласы (барлық білім беру түрлерінің екі жыныс үшін де қолжетімділігі);
- Денсаулық сақтау саласы мен өмір сүру ұзақтығы (туылу көрсеткіштері, өмір сүру деңгейінің көрсеткіштері);
- Саяси үрдістерге қатысу (билік басындағы гендерлік өкілеттілік) [8].

Бұл тізімде Исландия, Швейцария, Финляндия сынды Скандинавия түбегінің елдері көш бастап тұр. Қазақстан болса әзірге жалпы 47 орынды иеленген. Еліміз экономикалық қатысу және мүмкіндік бойынша 36, білім беру саласында 28, денсаулық сақтау саласында 1, саяси өмірдегі белсенділік бойынша 78 орында тұр.

Country Scores Compared

Against sample average



Сурет.3. Қазақстандық гендерлік индекс матрицасы

0-ге жақындаған сайын- толық теңсіздік

100- ге жақындаған сайын толық теңдік (3- сурет) [9].

Бұл сызбадан біз білім беру және денсаулық сақтау салаларында толық теңдіктің орнауы жақындап қалса, саяси салада бұл күннің туар уақыты әлі алыс екендігін көре аламыз. Бұл- саясатқа әйелдердің белсенді қатыспайтынының айқын дәлелі. Тіпті, өзіміздің облысты алатын болсақ, СҚО- ның барлық 39 әкім орынбасарының тек 7-еуі (18%), 14 әкімдік жүйенің басқарушыларының ішінен 3 әйел (20%), аудандық маслихаттың 182 мүшесінің 40-ы (21%), ауылды мекендердің 203 әкімінің 27- сі (13%), басқарма басшыларының 3- еуі (15%), басқарма басшыларының орынбасарларының 10-ы (37%) әйелдер болып табылады [10].

Бүкіләлемдік экономикалық форумның негізін қалаушы және президенті Клаус Шваб: «Әйелдер әлемдегі адами капиталдың жартысын құрайды. Сол себепті қыздар мен әйелдердің құқықтары мен білімдерін кеңейтіп, олардың көшбасшылығы мен таланттарын әлемдік

деңгейде қолдану – бәсекелестікке қабілетті әлемнің негізгі жетістігі пен даму элементі», деген екен. Бұл сөздер шынымен де бүкіл әлемде ел дамуына келгенде мәселе әйелдердің кез келген салада белсенділігін арттыруға келіп тірелетінін көрсетеді. Сонымен қоса, гендерлік саясатты қажетті деңгейде жүргізетін – АҚШ, Швеция, Финляндия, Канада, Бельгия, Дания және т.б. әлемнің жоғары және тұрақты дамыған елдері болып табылады. Сол себепті Қазақстанда да гендерлік саясаттың қажетті деңгейде орнауы еліміздің дамыған 30 елдің қатарына кіруін жылдамдататынына сенімді бола аламыз.

Қазақстан іскер әйелдер қауымдастығының төрайымы Раушан Сәрсембаеваның пікірінше, біздің елдегі әйелдерді үш топқа бөліп қарастыруға болады екен. Бірінші топта ұлттық дәстүрді берік ұстайтын аналар тұрады. Олар үшін отбасылық жағдайдағы салт-сана, дәстүрді берік ұстап, өздерін «ошақты сақтаушы» ретінде көрсету басты орында тұрады. Олар үшін күйеу – отбасының асыраушысы. Бұл топ өкілдерінің көбісінің жоғары білімі жоқ. Олар көп жағдайда ауылдық жерлерде тұрады. Екінші топты орта және егде жастағы аналар құрайды. Олар жаңа қоғамдық формацияға өкпелі, өйткені нарықтық қатынастардың келуі бұл топтағыларды жұмыссыз қалдырған. Екінші топтағылар төмен жалақы алып жұмыс істегеннен гөрі, мемлекеттік жәрдемақы алғанды тәуір көреді. Бұл топқа жататындар қосымша білім алып, қайта даярлықтан өтудің болашағы жоқ деп ойлайды. Үшінші топқа жататындар жоғары жалақы беретін жерлерде жалданып жұмыс істейтіндер. Бұл топтағылар – жас және орта жастағы әйелдер. Олар – нарықтың қыр-сырын білетін, соған орай арнайы білім алғандар. Бұл категорияға жататын аналар мен арулар қоғамдағы отбасылық әлеуметтік-экономикалық жағдайдың өзіне қатысты болып тұрғанын айқын аңғарған жандар. Олардың ішінде саяси карьерасын биліктен іздейтін жастар көп. Үшінші топтың қосымша бөлігін құрайтындар – кәсіпкер әйелдер. Олардың басты мақсаты – нарық заңдылықтарынан қалмау және олар осы кәсібі үшін ғана өмір сүреді. Олар үшін отбасы екінші ретке қалады. Міне, біз осы 3 топ өкілдерін бір арнаға тоғыстырғанда ғана гендерлік саясатта бір нәтижеге жетеміз.

Қорытынды. Тең құқықтар мен мүмкіндіктер негізінде әйел адамдардың әлеуетін кеңінен пайдалану бұл тұрақты дамудың кепілі. Қазіргі заманның екі негізгі стратегиясы – тұрақты даму мен гендерлік саясат.

- Қоғамның гендерлік саясат жайлы түсінігі жеткілікті деңгейде қалыптаспаған. Көпшілік гендерлік саясатты тек әйелдерге қатысты мәселе деп түсінеді, бірақ оның ауқымы әлдеқайда кең бұл – даму мәселесі. Бұл – адамзат өркениетінің болашағы.
- Қазіргі заманғы қоғамның негізгі мақсаты әйел затына деген дәстүрлі көзқарасты өзгерту. Бұл көзқарасты өзгертуді жанұя тәрбиесі мен білім беру жүйелерінен бастау керек деп ойлаймын. Біз Мәңгілік Ел құндылықтарына негізделген гендерлік теңдікті қалыптастыруымыз қажет. Бұл ең алдымен, азаматтық қоғам және құқықтық мемлекеттік негізінде әр адам үшін тұлғалық жетілуге жағдай жасау, әйел адамдар мен ер адамдардың өз мүдделерін еркін білдіруі, экономикалық, саяси, білім беру ресурстарына бірдей қолжетімділігі арқылы өмірлік мақсаттарына жетуге жағдайлардың жасалуы.
- Қазіргі жаһандану мен жаңа цифрлік технологиялар кезеңінде адам дамуының басты өлшемі оның жыныстық, нәсілдік немесе этностық белгілері емес, кәсіби құзіреті, жауапкершілігі мен шығармашылық әлеуеті. Қазақстанның дамыған отыз елдің қатарына ену мақсатына сәйкес ұлттық дамудың негізгі басымдылығы – зияткерлік, ғылым мен білім, адамның капиталының дамуы болу керек. Қазақстан үшін дамыған отыз елдің қатарына ену осы адам капиталын дамыту арқылы мүмкін. Бұл маңызды стратегиялық міндетті жүзге асыру әйелдердің елдің экономикалық және саяси өміріне жан-жақты және белсенді қатысуынсыз мүмкін емес. Қазақстанда әйелдер халықтың еңбекке жарамды және жоғары білімді бөлігінің көпшілігін құрағандықтан, қоғам дамуының индустриалды өндірістік дәуірінде негізгі өндіргіш күш ер адамдар болса, цифрлі технологиялар заманында әйелдердің рөлі басым болуы ғажап емес. Сондықтан, қазақстан қоғамының өркендеуіне әйел адамдардың зияткерлік мүмкіндіктері мен қабілетін толыққанды пайдаланудың маңыздылығын түсіну Қазақстанның өркендеуіне үлкен ықпалын тигізетіні сөзсіз. Гендерлік саясаттың қажетті деңгейде жүргізілуі қоғамдық сананы өзгертіп, Қазақстанның дамуына пайда әкеледі деген қорытындыға келдік.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан гендерлік теңдік бойынша әлемнің ең дамыған 50 елінің қатарына кірді. <http://m.inform.kz/ru/article/2358060>
2. Ржаница Л.С. Интеграция женщин в процессе общественного развития. М.,1994, 324 б.
3. Қазақстан Республикасында 2006-2016 жылдарға арналған гендерлік теңдік стратегиясы, 2006 жыл <http://adilet.zan.kz/>
4. ҚР-ның гендерлік саясатының Тұжырымдамасы, <http://adilet.zan.kz/>
5. Жеңісова Е.Ж., Қаржаубекова А.Қ. «Қазіргі Қазақстандағы гендерлік саясат» дипломдық жұмыс.
6. Сарсембаева Р.Б. Рыночная трансформация Казахстанского общества: Опыт гендерного анализа. 2004. 235-237 б.
7. Global Launch of 2015 Human Development Report. Электрондық ресурс: <http://hdr.undp.org/en/2014-report>
8. Сакевия В. И. Индекс гендерного неравенства 2013.Электрондық ресурс: <http://demoscope.ru/weekly/2014/0607/reprod03.php>
9. Gender Gap Index. Электрондық ресурс: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/economies/#economy=KAZ>
10. «Женщины Северо-Казахстанской области в политике» Смаилова К.К., 2016 жыл

PHILOLOGY

THE RELATIONSHIP OF THE HISTORICAL PERSONALITY AND HERO OF THE ARTWORK OF CLASSICAL LITERATURE (ON EXAMPLE OF THE CREATIVITY OF BISOTY SAMARKANDY)

Foziljon Shukurov, lecturer,

Department of Tajik Language and Literature,
Samarkand State University, Uzbekistan

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6370

ARTICLE INFO

Received 09 December 2018

Accepted 23 February 2019

Published 28 February 2019

KEYWORDS

Bisoty, artwork, historical personality, hero, Amir Teimur, sufism, music, chess, manuscripts, qasida, gazelle, qit'a, mukhammas, rubai, fard.

ABSTRACT

This article is about works which is kept in the world's libraries till today and their content, also poems' meaning of Bisoty Samarkandy who has lived and worked in the second half of fourteenth century and beginning of the fifteenth century. His poetry has attracted the attention of prominent literary scholars for many years. An in-depth study of the poet's work is one of the most important issues today.

Citation: Foziljon Shukurov. (2019) The Relationship of the Historical Personality and Hero of the Artwork of Classical Literature (on Example of the Creativity of Bisoty Samarkandy). *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6370

Copyright: © 2019 Foziljon Shukurov. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. After the conquest of Mongols, the cultural decadence in Maverannahr and Khorasan, especially its science and literature continued to exist until the appearance of Amir Timur (1336-1405) into political arena. When Amir Timur came into Central Asia, the forces of the Mongols were weakened here. The people began to take patriotic moves against foreign exploiters. Amir Timur, who had a high sense of patriotism, liberalism, and national pride, ended Mongols nearly 150-year tyranny, eliminating Maverannahr from the colonial occupation and establishing a strong central state.

Amir Timur founded absolute power in Maverannahr in 1370, and then built an emperor that included 27 states and Samarkand was its capital. At the same time, paralelly with 35-year-old self-imposed conquest Amir Timur rebuilt the Central Asian region, as it was the basis of the power of his state [1]. Samarkand became the center of statehood as in the pre-Mongol era (XI-XII centuries), and was built by the artists of the conquered lands. Traders came from Roma, Arab countries, Iran and India to Samarkand and then moved to Mongolia and China. Timur paid great importance to the construction of buildings. Especially focused on the development of surroundings of Samarkand city, and named them after famous cities - Shiraz, Baghdad, Damascus, Madrid and others [2]. In this situation Khorasan and Maverannahr was living literally. Of course, this process was weak during the Timur period, but the overall development process and the dialectic history of the development was not cut and disassociated, but in their relations, they developed their best practices and traditions.

Amir Timur's efforts have also contributed to the development of science and literature. As academician Barthold W.W. also noted that "in addition to the Turkic language, he also knew Persian, he understood not only Islam, but also the Islamic science and culture, attracted the scientists and artists to Samarqand from all sides...» [3]

Amir Timur did a great job in two major things, first building of great constructions, second building structures, and irrigation canals, which show that he is an executive power. For example, famous masters built the palace of Aqsaray in Shahrisabz for Amir Timur in which all the poems in the walls were written in Persian language. But most of his political activities were connected with military trips, and he did not take much time to poetry. In scientific journals except the story of his conversation with Khoja Hafiz (1387), no other information has been provided. Also, Amir Timur has built a great tomb on the grave of Ahmad Yassevi, and the paper about its honoring was in Persian language too.

Amir Timur admired the culture and had good skills in chess, always talked with scholars, even once astonished famous historian Ibn Khaldun with his knowledge of ancient history. In addition to the science and culture, the poetry also continued in this period. Amir Timur has installed in his rings the words "Rosti-rasti" (Be true and you'll improve) in Persian language. Also, beggar Kabulshah, who was declared a khan (ruler) in 1366 and was later defeated, wrote poems too. One of the companions of Amir Timur, Amir Saifuddin Barlos also wrote poems in Persian and Turkic languages. It is evident that during Timur's period there was a bilingual tradition. After Amir Timur's period attention for science and literature became even more important. The poet Sakkoki wrote poems about prince Khalil Sulton, and afterwards about famous king and scholar- Ulughbek.

To slow down the movements of local khakims (rulers) of Maverannahr, Amir Timur had not opportunity to pay attention to science and literature environment. Amir Timur spent a lot of time to restore justice and stability in his state.

Historical and literary sources do not have much to mention about the Timur's attitude to literature or his residency's poets. However, this does not mean that Amir Timur has no interest in literature and poetry.

Materials and methods. Nowadays, beliefs about Amir Timur's dislike regarding literature and its followers will be rejected with qasidas written by famous poets, such as Bisoty Samarkandy, Khoja Ismati Bukharai, Khoja Abdulmalik Isami and others. In particular, we can cite as an example the book "Facts about the classification of poems", which was published in Beirut (Lebanon) in 2014 in Arabic, devoted to this period. The author of the book, scientist Shaikhoko Buzurg at-Tehrani, provides very useful information about copies of manuscripts of poets of various centuries, including announcing the presence of a manuscript of poems in the city of Beirut.

The manuscript is at number 4999, and is called the "Collection of poems of Isomii Samarkandy". The author cites that the name of the poet Abdulmalikhon and in the courtyard of Amir Timur was the head of the clergy. It says that "his name is Abdulmalikhon, in the courtyard of Amir Timur in Samarkand was the head of the clergy." He is a mentor of Bisoty Samarkandy. His poems are given under the pseudonym of Isomi under the number LT-5. The author also says that Isomi also wrote under the pseudonym "Futuhu-s-Salotin" ("Victory of the Kings") in Persian wrote Masnavi about the history of the Indian kings and finished it in 751 Hijri. About Isomi is also said in the "Book of knowledge of Persian literature" (Tehran, 1380), that it consists of 12 thousand couplets, was published in 1890 in the city of Calcutta. If we translate the number 751 Hijri into our era, then it turns out 1350, i.e. this work of Isomi was published during the reign of Amir Timur. Undoubtedly, after studying this work, one can clarify many abstract questions of this period. It becomes clear that at the beginning of Amir Timur's rule in Samarkand, literary life was in full swing and important works were composed.

In this period, Samarkand, as a scientific center, was awarded world literary fame. In this regard, the reason for the world fame of Samarkand is that famous scientists from various fields from the Middle East and Central Asia gathered here and conducted their activities. Mavlono Sirodiddin Bisoty Samarkandy is one of the famous poets of this period, who lived in the late XIV century and the beginning of the XV century and was one of the greatest poets of his time.

He became famous with his gazels and qasidas during Amir Timur's period. Especially during the reign of Amir Timur's grandson, the son of Shohruh Halil Sulton he became famous as a talented poet. He was a contemporary of such poets as Khayolii Bukhoroi, Burunduqi Bukhoroi, Rustami Khuriyoni, Tohiri Abevardi, Kamoli Khujandi, and wrote answers to some of their poems. For

example, in "Tazkirat-ush-shuaro" ("Annals of Poets") Davlatshokh Samarkandy states: In one party of Khalil Sulton, the singer sang one couplet of ghazal of Bisoti:

The heart is like glass and your eyes like drunk and carry it in different directions. As if suddenly broken.

Khalil Sulton, who himself was also interested in poetry, was delighted with this couplet and ordered to find its author. As soon as they brought Bisoti, the prince praised him and gave him a thousand dinars. Davlatshoh after this story adds that from conscience Khalil Sulton, who was the owner of the treasury of Amir Timur, showed little nobility in relation to this beyt, i.e. in the opinion of the chronicler, the price of this bate is so high that, despite the large sum of money, a thousand dinars is insufficient. In fact, this beyt of Bisoti is a royal beyt, which was created in a pure and outstanding poetic image.

The poet's literary heritage is not very large in capacity; there is only one collection of poems left, copies of which are preserved in the form of a manuscript. Copies of the poet's collection according to Hasani Anushi, which leads to the "Book of Persian Literature Knowledge in Central Asia" are kept in St. Petersburg, London, Oxford, Tashkent cities. One copy is kept in Dushanbe city, in oriental manuscripts of the Academy of Sciences of the Republic of Tajikistan at number 160. A characteristic of this copy is given in the catalog of "Collection of Oriental Manuscripts of the Academy of Sciences of the Uzbek SSR": "Author is Mevlana Bisoty Samarkandy. The collection of poems was created during the beginning of the Timurid ruler, Khalil Mirzo. In the middle of the 19th century, the calligrapher Sharafiddin Husayn Bulgory was rewritten" [4].

On the lyrical poetry of the genres of the poet Hasani Anushi says: "... his collection of poems contains qasidah, ghazel, rubai, qit'a"[5]. Sadri Sadiyev connects the small volume of the poet's poetry collection with his early death. In addition to this, not only the pre-residence collection, but also the residence-period collection of poems has come down to our times in small quantities. The existing copy of the collection of the poet contains 116 gazelles and this small amount of his gazelles does not coincide with his recognized fame. Examples of some genres that Hasani Anushi mentioned, who identified based on a copy of London, Oxford, St. Petersburg, Tashkent, are not available in a copy of Dushanbe.

The copy of Bisoti's divan, which is available in electronic form, belongs to the Library of the National Assembly of Tehran, stored in the number 13003. The book is a collection of poetry, which is called "The Divan of eleven greatest poets" and as it is mentioned above, covers the poems collection of 11 poets [5].

As a result of the collection of poet's prints, today is available approximately 2013 verses (beyts), it is divided into the following lines:

- 1) *Qasidas* - 23, consisting of 642 beyts (verses);
- 2) *Gazels* - 113, consisting of 741 beyts;
- 3) *Tarjeaats* - 10, total 289 beyts;
- 4) *Qit'aas* - 38, total 284 beyts;
- 5) *Rubai*- 3, up to 6 beyts;
- 6) *Riddles* - 2, total 11 beyts;
- 7) *Fardiaats*- 40, total 40 beyts.

Bisoti's qasidas also like the other poet's qasidas consists praisings of rulers and kings of that time, such as his master Khoja Abdulmalik, Mavlono Jaloluddin, Abu Saeed, Mir Muhammad, Amirzade Umar and others. During the study of Bisoti's qasidas, one of them which consists of 30 beyts, dedicated to Amir Timur, showing his skills in writing qasida. Qasida has been started with the following:

*Oh, the glittering palace, which you like bright eyes,
You are the only one who takes the hearts*

First of all, poet praises Amir Timur with words "Christ's companion", "The Dignity Sun", "The bright star", "Sun of nine heaven", "The proud of sultans", "The king of justice", "Support of kindness", "King of lands", "Owner of the world" and so on, and then lists his attributes. In particular, in the 17th beyt of qasidah, the name of Amir Timur is also mentioned:

*Victorious Amir Timur - he is the king who
Under the protection of his ring is all the power of Sanjar (ruler of Khorasan).*

Then poet mentions Amir Timur's feats:

*He is in a fight like the sun of the East and the West,
He is in a holiday like a sea full of pearls.*

For instance, he conquers Roman emperor and sets there his representative:

Your servant was sitting in the realm of Byzantium

He is shy (for himself considers base) to become known as Caesar.

The poet acknowledged his sword's victorious and triumphant feature and notes that he is sovereign and lord, and at the same time his fairness and contrition fulfills the heaven with diamonds. The poet in his praisings, emphasized humanism in ruling society, using justice and kindness over people and calls other rulers into justice by this way. Here, the poet's idea is based on the idea of a righteous king in the concept of Abu Nasr Farabi. That is, a poet's aim calling other rulers into justice by demonstrating their best features. As a matter of fact, he addresses his praises to Amir Timur and says that he set justice and favor in the country, so that "even the wolf is kind to the lamb" in the country:

From your justice is now everywhere

The wolf cares for the lamb as a mother.

From the poet's poetry it is clear that the goal is not to draw attention to the praise of the rulers, but to promote their righteousness as the example to others and by this way calling them to justice too.

After expression of this features in his praisings, Bisoti tells a major cause of writing of this qasidah. That is, he notes the building of palace made by Amir Timur (which is known in Samarkand) and its date has also been stated:

This palace which was built in your state

Now it is difficult to find words for his praise.

And this palace has been completed in 798, if it turns it to Christmas year 1496:

At seven hundred and ninety-eight, its building ended,

After hijrat (going from Mekkah to Medina) of prophet.

It is known that Bisoti was already well-known poet even before invitation to Khalil Sultan's residence and was also liked by Amir Timur.

Qasidah at number 13, which consists of 45 beyts (couplets), the first part, which covers the theme of beauty of nature, spring and Nawruz, the nightingale and flowers, consists of 10 couplets, and begins with the following beyt:

The colours (sign) of Nawruz become evident,

Today after dawn the early spring has come.

Then, starting from the 11th couplet, the poet begins to praise himself and praises the highest images and likeness:

He is the glorified, who, because of his majesty,

His charges consider it a shame to become a sultan.

The poet is not limited to praise and focuses on justice and humanity and says that "you have revived the good faith and philanthropy."

It's safe to say that the poet's goal of writing a qasidah is to promote the good and humane qualities of the rulers, in order to show them as examples for others. In general, in the works of Bisoti the word "justice" is given 5 times, "conscience" 4 times, "nobility" 31 times, "forgivability", "generosity" 2 times, which are considered the best qualities of rulers and kings.

So, we have information about Amir Timur states' poets and we know that they praised him in their poems. But this can not be a reality in the literary context of Amir Timur's residence. The above mentioned poets, just wrote qasidahs about triumphs and victories of Amir Timur.

Just Isomi had written many qasidahs about Amir Timur and was his residences' poet. Evidently, Isomi had a greater contact with Amir Timur and his residency. From these words, it can be concluded that in the second half of the 14th century in Samarkand the literary life was not only silent, but, on the contrary, all conditions were created for the activity of the creative intelligence and they fruitfully created interesting works. But there is no chronicle about the writers of Samarkand, as about the writers of Herat and therefore the names of many writers of Samarkand for us remain unknown. Not only does the existence of a separate chronicle, but also, as Sadri Sadiyev notes, in the existing chronicles writers of Herat and other places are mainly noted, and the names of Samarkand writers are given little. This side of the issue becomes problematic and difficulties arise in the study of their activities [6].

All this shows that during the era of the Amir Timur, the literature in his residence have not yet been formed. Poets still lived outside the residency of rulers, in the city of Samarkand [7].

It says that determining the existence of a literary environment during the rule of Amir Timur and his successor, Khalil Sulton, is an important issue. Exactly during this period Mevlana Bisoty has

lived and this period showed a strong literature environment and had activity such famous poets as Isomii Samarkandy and Ismati Bukharai. Bisoti has owned the poetry skills from these masters and entered to Amir Timur's residency. From these words, it becomes clear that the determination of the existence of literary life during the rule of Amir Timur and his heirs, especially Khalil Sulton, is an important and urgent issue. It was during this period that Mevlana Bisoti lived and worked and gained worldwide fame. It was the presence of a powerful literary life that gave the opportunity for the work of such great poets as Isomii Samarkandy and Ismati Bukhoroi. Bisoti himself also studied the secrets of creativity and literature from these two poets and found access to the residence of the ruler.

Conclusions. Thus, it can be concluded that in the second half of the 14th century in Samarkand not only reigned a strong literary environment, but also progressed rapidly, evidence for this could be collections of poems by such famous poets as Khoja Abdulmalik Isomi and Bisoty Samarkandy. As a result of analysis and research, it becomes clear that they expressed their views on the events of that period. They not only wrote odes and laudatory poems, but also in their works as an example and sample, they praised Amir Timur and Khalil Sulton, and promoted their philanthropy and humane views and called the rulers to justice and humanity.

REFERENCES

1. Barthold W.W. Ulugbek I ego vremya // Sochineniya, Vol.4, II., Nauka, 1964, 139-140.
2. Barthold, W.W. Sochineniya, Vol 2, Part 2, 161.
3. Barthold, W.W. Sochineniya, Vol 2, Part 2, 160.
4. Barthold W. B. Halil-Sultan // Barthold V. B. Sochineniya. - M.: Nauka, 1964. - V. II, P. 2: Works on particular issues of Central Asia, 533-534.
5. سحیفه ۷۹۰ - ۱۳۰۳ دستنویس , کتابخانه ملی شهر تهران. // مجموعه اشعار یازده نفر شعراى معروف
6. Sadri Sadiev. Samarkand literary center in the history path. –Tashkent: National Encyclopedia of Uzbekistan, 2012, 123-124.
7. Sadri Sadiev. Samarkand literary center in the history path. –Tashkent: National Encyclopedia of Uzbekistan, 2012, 139-156.

DESCRIPTION OF LEXICAL SEMANTIC GROUPS OF EXPOUNDING SEMANTICS (ON THE MATERIAL OF THE UZBEK LANGUAGE WITH RUSSIAN EQUIVALENTS)

Muso Yuldashev

Samarkand state university, Samarkand, Uzbekistan

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6371

ARTICLE INFO

Received 11 December 2018

Accepted 17 February 2019

Published 28 February 2019

KEYWORDS

procedural, semantics, core, expounding predicate, informative predicate, specific, intensification.

ABSTRACT

This article deals with classification of expounding predicates in the Uzbek language. Analyzing the sources, 6 lexical-semantic groups of expounding predicates were defined. The most effective ones are informative predicates, we chose lexical-semantic predicates of the verbs “speak”, “say” from them. Predicates included in this group have general lexical content of situation which locates in the core of the sentence. Predicates of this group have typological lexical meaning of messages and transmission of information about any situation. The construction of indirect speech is considered as informative predicates. Expounding predicates express why the situation wasn't a source, but a core of its reason.

Citation: Muso Yuldashev. (2019) Description of Lexical Semantic Groups of Expounding Semantics (on the Material of the Uzbek Language with Russian Equivalents). *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6371

Copyright: © 2019 Muso Yuldashev. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. Analyzing the lexical-semantic groups of expounding predicates and primarily the grammar of the modern Russian language, we have identified six groups as semantic types of predicates appearing in explanatory complex sentences with the conjunctions. However, the functional and semantic justification for this partitioning, distribution into subgroups, and many other issues of semantic interpretation, we carried out either independently or based on the cited literature of the question.

In this article, we analyze a subgroup of informative predicates “say” **демок** “говорить” and “speak” **айтмоқ** “сказать”.

Predicates of this group have a typical lexical meaning of the message, the transmission of information about any situation. If expounding predicates of other semantic groups can be expressed both by verbs and words of other parts of speech - adverbs, nouns, informative predicates are expressed only by verbs.

The content or subject of the message may be the fact of an event, knowledge of it, and not the event itself in its specific procedural form. This means that the dependent explanatory IC in the predicates of this group (as opposed to the predicates of a number of other groups) is exhausted only in the fact-forming value.

Another important semantic feature of all types of informative predicates in contrast to the predicates of the other groups is their correlation or synonymy with the constructions of direct speech. According to the real content, that is, at the reference level, the constructions of inline speech and IR are identical, compare: Келаман, - деди. – Я приеду, - сказал он. - “I will come”, - he said. Келишини айтди. – Он сказал, что приедет. - He said that he would come (about his arrival). However, such phrases differ in their syntactic-grammatical meaning.

Ёкутой гоҳ ҳарбий назоратга, гоҳ штабга бориб Полвондан хат келмаганини, онаси, ўғли хавотирланаётганини айтарди. (J. Sharipov).

Ёкутой ходила и в военный комиссариат, и в штаб, говорили, что от Полвона нет писем, что его мать и сын волнуются.

Yokutay went to both the military commissariat and the headquarter, saying that there were no letters from Polvon, his mother and son were worried.

Билганимни айтаман, билмаганимни йўқ дейман. (J. Sharipov)

Про то, что я знаю – я расскажу, а чего я не знаю – скажу: нет, не знаю.

About what I know - I tell, and what I don't know - I say: no, I don't know.

Ундан ташқари мен доктор бўлишни ўз командиримга, беш юзга яқин йигитлар олдида ваъда берганман. (Ғ. Ғулом).

Кроме того, я дал обещание стать доктором своему командиру, почти пятистам бойцам.

In addition, I made a promise to become a doctor to my commander facing to five hundred guys.

Сенга маълум ва равшан бўлгайки, мангу худолар хоҳишингни маъқул кўрмадилар ва Яксартнинг ўнг соҳилига ўтсанг фалокатга учрашингдан башорат бердилар. (М.Осим)

Да будет тебе известно и ясно, что, если ты перейдёшь на правый берег Яксарта, попадёшь в беду.

The predicate of this subgroup denotes a message in the form of a speech expression, a statement of a situation or an event. This includes primarily verbs with a general (non-specific and non-intensifying) meaning of speech production: “speak-говорить”, “say-сказать”, as well as a large group of verbs of intensifying or specific speech production. For example, in the verb “speak-рассказать” the intensity lies in the fact that this speech action implies “to speak consistently about several or many events”; “forecast-предсказать” - involves efforts in anticipating the future, and so on. Specific speech actions “whisper-прошептать”, “cry-кринуть” also includes intensity semas.

Within the semantic classification of verbs of speech, “specific” and “intensifying” verbs should constitute different classes, as they differ on such a semantic attribute: the first indicates the subject’s physiological efforts in the production of the action itself, the second - on the subject’s efforts to the addressee of the transmitted information with the purpose of developing one or another attitude to the message. Besides in the second case, the efforts of the subject of explanation are volitional, moral, intellectual, but not physiological, as in the first case. Within the framework of the functional (communicative) classification of the predicates of the expounding semantics of these verbs, it is possible to unite in one subgroup. Verbs of speech of a general nature (to talk, to say) in one of its meanings during transferring of the proverbs, sayings, opinions, and so on, in certain grammatical forms, are semantically transformed and transferred to the group of existential predicates. For example:

Шу тор йўлдан Авгонистонга ҳам ўтса бўлади, дейишади. (К. Яшин).

Говорят, по этой узкой дороге можно пройти в Афганистан.

It is said that you can go along this narrow road to Afghanistan.

In such uses, the form “is said” (and similarly) does not indicate a message from any person, as it would be in phrases like: “he (I, you, we, and so on) says (I say ... and so on) that this road ...”. In the above given example, the word introduces information (that is, the predicate of the message) is absent altogether; it is compensated by the fact that such phrases are inserted into the direct speech of the first person. If the source of information is not the first person, then this can be given in a more complex structure: “he said that they say here that along this road ...”. Exactly in similar cases, at first, tautological constructions shows the difference between the meanings of “communication of information” and “communication about the fact of existence of information”.

In another of its meanings, verbs of speech can be synonymous with verbs of thought in contexts where the interlocutor is informed of the content of the subject's thoughts (practically, it is always the speaker, grammatically it is the first person of both numbers). In such cases, the verbs of speech have the meaning not “to inform the interlocutor with something in words”, but the meaning “to speak to oneself, to formulate one's thoughts in words”; at the same time, the verbs of speech, as well as the verbs of thought, have the additional communicative meaning “to make public, to express one's thoughts out loud (but not: to anyone)”:

Манава савилнинг ранги чаплашиб кетадими дейман. (О.Хусанов)

Я говорю (себе), а не поблекнет ли расцветка у этой проклятой штуковины.

I say (to myself), won't be faded the color of this damned thing.

REFERENCES

1. Arutunov N.D. About the object of the general value. "Problems of linguistics." 1985. №3.
2. Vasilev L.M. The theory of semantic fields. "Problems of linguistics." 1971
3. Dictionary of linguistic terms. 5th edition. "Pilgrim" T.W. Zhrebildo, 2010
4. Yuldashev M.M. Predicates of estimated characterizing semantics. Materials of the scientific conference. Samarkand-Shanghai, 2015, 27-29 Pp.
5. O.S.Akhmanova, Dictionary of linguistic terms, Moscow, 1969, pp.170-172
6. K.Yashin, Selected works, Tashkent, 1981
7. Sharipov J. 3-collection. Khorezm, Tashkent, 1982
8. Gafur Gulyam, Yodgor, Essays and stories, Tashkent, 1983
9. O.Husanov , Mysterious world, 1983

THE SCHOOLS OF ARABIC LEXICOGRAPHY

PhD Zakhra Begmatova, Sadullayeva Nodira, Usmonova Nasiba,

Uzbekistan, Tashkent, Tashkent State Institute of Oriental Studies

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6372

ARTICLE INFO

Received 10 December 2018

Accepted 20 February 2019

Published 28 February 2019

KEYWORDS

Arabic lexicography, Muslim world of Middle Ages, Explanatory, Technical dictionaries, Translation (bilingual) dictionaries.

ABSTRACT

By writing this article, it is intended to give information about when lexicography, one of the branches of Arabic linguistics, emerged and how it developed; what kinds of dictionaries were more attractive to Arabic linguists; which school scholars, who were engaged in lexicography, belonged to and what their popular dictionaries are.

Citation: Zakhra Begmatova, Sadullayeva Nodira, Usmonova Nasiba. (2019) The Schools of Arabic Lexicography. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2(14). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/28022019/6372

Copyright: © 2019 Zakhra Begmatova, Sadullayeva Nodira, Usmonova Nasiba. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. Lexicography is a branch of linguistics dealing with the theory and practice of compiling dictionaries and investigating them. The subject is concerned with dictionary types and development of scientific foundations of their creation. Moreover, it operates relying on lexicology, stylistics, phonetics, history of language and grammatical structure of language.

Linguistics, which is an important branch of Arabic linguistics, played an important role in the development of medieval culture Arabian peoples. To distinguish lexicographers from linguists, Arabs called lexicographers “nahviyyun” and named linguists “lugaviyyun”.

Orientalist V. M. Belkin in his book “Арабская лексикография” (“Arabic lexicography”) argues that Arabs got the idea of compiling a dictionary from the Greeks. However, the origin of Arabic lexicography is a completely different issue according to its content and developmental character [2, 4].

Arabic lexicography appeared when in Europe nobody knew about the existence of such activity. The spread of Islam religion led to the emergence of Arabic linguistics and Arabic lexicography which is considered one of the branches of Arabic linguistics. The development of Arabic language as a cultural and scientific language in the Muslim world of Middle Ages, rapid development of Arabic literature, the diversity of Arabic dialects prompted the early emergence of Arabic lexicography and its prosperity for centuries.

Research results. All dictionaries available in Arabic languages can be categorized as following in terms of their content:

- 1) Explanatory (Monolingual) dictionaries
- 2) Technical dictionaries
- 3) Dictionaries of synonyms
- 4) Dictionaries of rare words
- 5) Dictionaries of acquired words

6) Translation (bilingual) dictionaries

Dictionaries are different from one another in terms of words location. They are divided into three types as following:

1. Dictionaries which are compiled based on sound principle, that is, the place of formation of word consonant. In this case the sound principle is followed and the number of consonants in word base is also taken into consideration.

2. Dictionaries which are compiled in alphabetical order according to the last letter of the word.

3. Dictionaries which are compiled in alphabetical order according to the first letter of the word base [3, 145].

Arabic explanatory dictionaries are thought to have emerged in connection with the study of the Qur'anic lexicon for various reasons. The first Arabic dictionaries provide the definitions of words in the Qur'an. They were named "Gharib al-Qur'an" (Unfamiliar words in Qur'an), "Maaniy al-Qur'an", (The meaning of words in the Qur'an), "Tafseer al-Qur'an" (The comment of the Qur'an). These dictionaries were compiled to explain some difficult and unknown words in the Qur'an. The first dictionary which was based on Qur'anic words was written in the early VIII century.

Dictionaries of "Gharib al-Qur'an" category can be found in all periods of Arabic lexicography history. The dictionaries of "Gharib al- Qur'an" type that have been saved up to our time give definition of different quantity of words. For instance, "Gharib al-Qur'an" of Ibn Kutaiba which has been saved in Cairo Library gives the definition of 1205 words whereas dictionary written in the 10th century by Muhammad ibn Uzaiz Sijistoni consisted of 230 pages in the edition of the year 1936 [4, 17].

Afterwards dictionaries describing the difficult and rare words in Hadiths emerged and they were called "Gharib al-Hadith". The first dictionary of this type is "Gharib al-Hadith" by Abu Ubaida Muammar bin al-Muthanna and Abu Adnon Abdurakhman bin Abdulla. Our ancestor Makhmud Zamakshari has a special place among the scholars who engaged with compiling this type of dictionaries. Because the dictionary "al-Faik fi Gharib al-Hadith" by the scholar is well-known compared to others and it was published several times.

Fiqh, that is, dictionaries which define the terminology and concepts that occurred after the birth of Islamic jurisprudence, was also made. The most famous dictionaries of this type are "az- Zahir fi Gharib al-alfaz imam ash- Shafi" (Notes about the unknown words related to the madhhab of Imam Shafi) by Abu Mansur Muhammad bin Akhmad al-Azhari (895 – 980) and a copy of this dictionary is kept in the Library of Egypt under the number 351. Another example would be "Al-Mugrib fil Gharib min al-alfaz al-fiqh al-Hanafi" (the unknown of the unknown from the words of Hanafi fiqh) by Abdelfatkh Nasir bin Abusaid al-Mutarizi al-Khorazmi. The works in the area of explaining the words and terminology related to Islamic jurisprudence were satisfied with only interpretation of these dictionaries [4, 20].

In addition, a lot of special thematic dictionaries related to different fields were created in Arabic lexicography. Tribal words, adjective, noun, subject, participle, names of insects, animals and geographic places can be seen in these dictionaries.

In Arabic lexicography explanatory dictionaries of common character have a specific importance. Explanatory dictionaries of common character are many and diverse and they are different from one another in terms of principles of lexical coverage, placing the words and structure. However, when checked carefully, it can be felt that these dictionaries are separated into similar groups in terms of structure principle in which dictionaries are dependent on one another to some extent and other characteristics. Taking into consideration all the facts, Arabic scholar Husain Nassor categorizes explanatory dictionaries of common character into 4 schools [6, 10]. These schools are the following:

First school.

Studying Arabic lexicon and making its first explanatory dictionary started in the second half of the 8th century. First dictionary was called كتاب العين as it started from the letter ع (the book starting from the letter "ain") and it was written by Halil bin Ahmad Farahidi (712-778). The dictionary was written according to phonetic principle [1, 73].

In the book words were placed according to the place of sound appearance and pronunciation of sounds was taken into consideration. Halil ibn Akhmad started the book from the letter "ain" as he considered the letter as the deepest sound. Besides placing the words originally, he considered the base of words and he placed the words with two bases, three bases and many bases in the given order. The important advantage of the dictionary is that Halil ibn Akhmad used anagram method to categorize word bases.

In the west and in the east scholars followers of Halil bin Ahmad made some changes in the placement of the word bases, added some figurative words and identified the definition of words.

In the east in the 10th century followers of Halil ibn Ahmad were Abu Mansur ibn Akhmad Azhari and Cahib Abulqasim Ismail bin Abbad and in the west were Kaliy and Zubair.

Because the structure of dictionaries, such as, "Al-Bari" by Al-Qasim Al-Qali (901-967), "Tazhib al-Lugha" (collected words) by Abu Mansur Mukhammad Al-Azhari (895-980), "Al-Muhit" (Ocean) by CahubAbulqasim Ismail bin Abbad (938-995), "Al-Muhkan" (complete dictionary) by Abulhasan Ali bin Ismail bin Sida al-Andalusi (1007-1066) was made relying on the system accepted in "Kitab al-Ain" by Halil bin Akhmad, Husain Nassor unites them in the same school.

The dictionary system chosen by Halil Akhmad did not change for two centuries. The system could not be widespread since it was quite difficult to use this type of dictionaries [5, 91].

Second school.

"Al-Jamhara" (widespread words) by Abu Bakr Muhammad bin Al- Husan bin Duraid, "Mujmal al-Lugha" (Dictionary of rarely used words) by Ibn Faris and "Ketab Al-Maqais" (Dictionary of measure words) belong to this school and they were compiled based on the current alphabetical order.

The main purpose of these dictionaries is to avoid the structure that was used by the members of first school as their phonetic principle of making dictionaries caused some serious difficulties for users. That is why, scholars of second school placed words alphabetically taking into account the first letter of the words.

The scholar of second school Ibn Duraid in his dictionary "al-Jamhara" collected only widely used words of the Arabic language and avoided including archaic words. Halil bin Akhmad provided unique and difficult words in chapters whilst Duraid added such words at the end of the book in a special chapter [5, 91].

Ibn Duraid, first of all, accepted alphabetical order. Now the dictionary continues alphabetically till the last letter, such as "The book of Hamza", "The book of Bo", "The book of To" and so on. Ibn Duraid categorized the words according to bases, however, he made some changes into widely accepted rules.

"Jamhara" was divided into three-letter and five-letter chapters, but Duraid added some appendixes as well. Nevertheless, some avoidance of general linguistic rules can be seen in some of the appendixes.

One of the well-known scholars of this school is Ibn Faris and he is considered the founder of modern principles of compiling Arabic language dictionaries. He made two special dictionaries: "Al-Mujmal" and "Al-Maqois". Ibn Faris placed the words alphabetically in his dictionary taking into consideration the first and second letters of the base words. The scholar used systematized lexicographic methods to make dictionaries. His system was mainly based on compliance of learning Arabic comparatively, word bases and rules of word formation.

The main feature of dictionaries by Ibn Faris is that they include literal, correct words and definitions of the words are short and well explained.

Third school.

At the end of the 10th century a new direction called "Qafia" emerged in Arabic lexicography. The lexicographers of this direction placed the words alphabetically based on the last letter of the words according to the demand of poetry.

This school is considered the most fruitful one in the history of Arabic lexicography and it includes "Sihah" (Dictionary of correct words) by Gavhari, "Al-Ubab" (Exciting waves) by Saghani, "Lisan al-Arab" (Language of Arabs) by ibn Manzur, "Al-Qamus Al-Muhit" (Ocean) by Firuzabadi and "Tag al-Arus" (The crown of the bride) by Zubaidi [4, 74]. The dictionaries of the school are characterized by being divided into chapters according to the last letter of word bases and into parts according to the first letter of the word bases. We can include "Sabat abhor" (seven seas) by Alisher Nawai in the school considering the principle of dividing into chapters and parts used by all the scholars of the school.

The first dictionary that was made using this method is "Tag al-lagha va sihah al-arabiya" by Ismail Javhari which is famous under the name of "Sihah" and it includes 40000 words of classic Arabic language. In Javhari's book and the books written using his system, the easiness of finding rhyming words is also taken into account. This reveals that at those times interest in writing poems

was really high and even the prose was written with rhyme. That's why, it can be concluded that this type of dictionaries emerged thanks to the demand in the easiness of finding words. Short introduction of "sihah" was written as saj [4, 26].

The culmination of the development of Arabic lexicography can be seen in the dictionary "Lisan al-Arab" by Ibn Manzur. This dictionary is considered an exemplary book in terms of its size and structure. The book that was created according to rhyme method includes 80000 words and expressions.

Ibn Manzur not only defined words and expressions but also provided fragments of the Qur'an, Hadith, poems, instructions and stories so as to prove that his comments were right. The dictionary is still one of the important materials to learn the words of Arabic language [2, 172].

Fourth school.

Zamakhshari shifted the Arabic lexicography to higher level by means of his book "Asas al-balagha" (Groundwork of delicacy) and laid the foundation of a new fourth school in the history of Arabic lexicography. First of all, Zamakhshari innovated that word formation could be used easily. The difference of this dictionary from others is that the method which had been used to make only smaller dictionaries of Arabic lexicography before, was followed. This method was a principle of placing the words into chapters alphabetically based on the first letter of the word bases. And the method which was used only by Barmaki to make Arabic dictionaries, afterwards, has been widely used to make Persian-Arabic, Persian explanatory, Arabic-Persian dictionaries and it is still used in slightly changed form.

Besides giving direct definitions of the words, Zamakhshari defined metaphoric meaning of the words fully and rightly and he also provided some examples that confirmed his definitions. Moreover, he paid attention to the meaning of words in idioms and in most cases he gave the reasons of the emergence of metaphoric forms of words [1, 72].

The majority of dictionaries in Arabic lexicography are monolingual. However, we can come across some dictionaries made for translation purposes as well. Even in this sphere Zamakhshari laid the milestone. He is the author of an Arabic- Persian dictionary.

Conclusions. From the above given information about Arabian Language Schools and its representatives it can be concluded that:

1. Because of the need to understand the difficult, unfamiliar words in the The Holy Quran and in the Hadiths, the main focus of Arabic lexicography was explanatory dictionaries.

2. The first dictionary made for the words of "The Qur'an" emerged in the first half of the 7th century.

3. The first scholar who compiled a dictionary systematically was Khalil ibn Akhmad and the name of his book that was explanatory was "Kitob al-ayin".

4. The scholar Khusayn Nassor learnt all explanatory dictionaries of the Arabic language separating them into four schools. Whereas representatives of the first school compiled their dictionaries based on phonetic principle, lexicographers of the second school made explanatory dictionaries alphabetically. Dictionaries made by the representatives of the third school were compiled based on rhyme method and this school is considered the most fruitful one in the history of Arabic lexicography. Finally, lexicographers of the fourth school followed the principles of placing words alphabetically based on the first letter of word bases, which had been used to make small dictionaries before.

To sum up, we can state that, Arabic lexicography had a great impact on lexicography of both Eastern and Western countries. Moreover, the works of Arabic lexicographers are still making contributions to the development of the field.

REFERENCES

1. Алимджаова З.Н. Арабская лексикология. – Т.: ТашГИВ, 2011.
2. Белкин В.М. Арабская лексикология. – М., 1975.
3. Носирова М. Тилшунослик билимлар тарихи. –Т.: Семурғ медиа, 2011.
4. Салима Рустамий, Бегматова Б., Шомаксудова М. Араб луғатшунослиги. –Т.: ТошДШИ, 2010.
5. Қодиров Т.Ш., Алиев Д.И. Араб тили лексикологияси. –Т.: ТошДШИ, 2010.
6. Хусайн Нассор. Ал-муъжам ал-арабий. Наштауруху ва татаввуруху. – Қоҳира, 1904.

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss

2(14), February 2019

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:



Passed for printing 22.02.2019. Appearance 28.02.2019.

Typeface Times New Roman.

Circulation 500 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2019

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

<https://rsglobal.pl/>